

ÍNDIX

Introducció	9
I. L'etern debat	21
1. Destriar: l'art de trobar criteris.....	23
2. Tot s'hi val? Crítica del relativisme	31
3. Contra el dogmatisme	37
4. Quins límits? Llibertat, integritat, equitat.....	45
5. Vells esquemes, línies borroses.....	51
6. Raons, sentiments, creences.....	59
7. L'angoixa de destriar.....	63
II. L'esfera pública	69
1. L'aiguabarreig postmodern	71
2. El benefici no ho és tot. Contra l'economicisme.....	77
3. Valors públics i valors privats	85
4. Una ètica global?.....	91
5. La pràctica de l'oblit i del record.....	97
6. Memòria de la barbàrie.....	103
7. Esfera religiosa i esfera pública.....	107
III. Virtuts públiques	113
1. Petita gran ètica.....	115
2. Virtuts públiques	119
3. Destriar el talent dels fills	125
4. La veu de la consciència	133

IV. L'art de deliberar	139
1. Contra les receptes morals	141
2. L'art de la deliberació.....	147
3. Deliberar amb els altres	151
4. L'experiència de la vida	157
5. Els comitès d'ètica. Mirada amb perspectiva.....	161
6. Codis d'ètica i guies de bones pràctiques.....	167
7. L'esperança ètica	173
V. Dues postil·les	179
1. Els rostres del mal	181
2. Els rostres del bé.....	185
Bibliografia	189

INTRODUCCIÓ

Viure és destriar.

Segons el Diccionari de la llengua catalana, la veu destriar conté tres significats: primer, separar alguna cosa que és barrejada, confosa, amb altres; segon, desfer-se, descompondre's, una cosa en les seves parts i, tercer, pervenir a la coneixença d'alguna cosa difícil de penetrar, d'esbrinar.

En l'art de viure ens veiem cridats constantment a destriar el que és bo del que no ho és, el que és valuós del que és estèril, el que és bell del que és lleig. Tractem de fer-nos un petit ordre que ens permeti viure i orientar-nos en el gran mar de la vida. Busquem refugi, intentem fer bones eleccions, cerquem la companyia de persones que tenen qualitat. En aquest treball d'endreçar i d'organitzar, de distingir i de separar ens hi va l'equilibri emocional i mental i el curs que donem a la nostra vida.

Destriar no és exactament el mateix que triar. Segons el citat diccionari, triar és l'exercici de separar una o més coses d'un conjunt d'objectes de la mateixa mena, atenent a la seva qualitat o a un altre motiu. També vol dir separar d'una cosa les impureses que conté, sia garbellant-la, sia netejant-la amb les mans. De fet, triar, tal com s'usa en el llenguatge col·loquial, és escollir, mentre que destriar és, en canvi, separar una part d'un tot confús, singularitzar-la, extreure-la.

Viure és triar, perquè constantment, sense cercar-ho, ens veiem obligats a escollir entre un objecte de consum

o un altre, entre una opció de lleure o una altra, o bé entre una ruta vital o una altra. Hi ha la tria fàcil; però també la tria que angoixa i que causa tota mena de neguits. Hi ha tries que determinen el camí de la vida, que marquen un abans i un després, que contenen tanta densitat mental i emocional que, després de triar, res no torna a ser com abans. Són les decisions irreversibles.

Triar es vincula estretament a elegir. La paraula elecció prové del llatí *eligere* i aquesta, a la vegada, d'*e-legere* que significa prendre entre diverses opcions, escollir. Significa, doncs, l'acte de preferir un objecte entre diversos. Tota elecció és un acte de predilecció. L'elecció com la tria és més que la mera comparació entre els mitjans per assolir un fi. Inclou també l'elecció del fi. Aquí rau la vertadera llibertat humana.

En efecte, no solament tenim la capacitat de triar el mitjà, sinó la mateixa finalitat de la nostra vida; el sentit que li volem inocular. El mitjà es refereix a la manera, mentre que el fi als objectius. L'elecció humana inclou tant una cosa com l'altra. Aquí rau el vertigen de la llibertat. Si solament poguéssim triar els camins, seria una llibertat fictícia o bé de segon ordre. Ens ha estat donada la facultat de discernir tant la meta com la manera com volem arribar-hi.

Som, doncs, escultors de la pròpia vida. El que ens passa és fruit d'una estranya conjunció de llibertat i d'atzar. L'atzar és allò imprevisible, el que advé sense esperar i que, segons com, pot tenir un signe positiu, com la sort, o bé un signe negatiu, com la desgràcia o la dissort. Cal comptar-hi, tenir-ho present tothora. Hi ha fets, circumstàncies que ens esculpeixen des de fora, que no hem triat. Som vulnerables a allò fortuït i quan advé tots els plans, projectes i càlculs es desendrecen i ens veiem obligats a refer els itineraris, a canviar, sobre la marxa, les tries que, deliberadament, hem fet.

Cal humilitat per admetre que no tenim un control absolut sobre la ruta que dibuixem, que no tot està sota

l'arbitri de la voluntat i de la intel·ligència humanes. Mentre esbossem els nostres plans i mirem d'executar-los, fa acte de presència un intrús, un hoste no esperat, que és l'atzar i que ens obliga a prendre decisions sobre la marxa i a cercar sortides plausibles.

La humilitat, la mare de les virtuts, és una qualitat que s'adquireix a través de l'experiència, quan un s'adona que no porta el timó de la seva vida, que la seva trajectòria està constantment amenaçada per l'atzar, per allò nou, per allò desconegut. És un signe de maduresa saber acollir la novetat que irromp, hostatjar-la i aprendre a conviure amb ella i amb allò que ensenya.

Si examino el que ha estat fins al dia d'avui la meua vida particular, observo que les experiències més fondes i de més intensitat que he viscut i més han trasbalsat el meu esperit, no les he triat. No són fruit d'un acte de deliberació racional. Senzillament, s'han esdevingut independentment de la meua voluntat. M'hi he trobat de cop, sense haver-les anticipat racionalment. No estaven planificades, ni prèviament esbossades. Van passar. Em van obligar a alterar els plans, a canviar de projectes, a destriar de bell nou.

Tant en el pla afectiu, com en el pla professional, el més rellevant que m'ha passat en la vida, no ho havia imaginat, ni anticipat, tampoc esperat. No crec que sigui una situació estranya, ni anòmala la meua. Si el lector fa l'esforç d'analitzar les experiències més intenses que ha viscut al llarg del seu periple vital, des d'aquell enamorament desbocat que el va captivar tot sencer, fins aquell accident que va capgirar-li la vida, s'adonarà que bona part del que ha gaudit i ha patit no ho havia planificat. Som escultors de la pròpia vida, però també les circumstàncies ens configuren.

Aquesta constatació no la faig amb recança, sinó amb goig, perquè, de fet, aquestes novetats inesperades, tot i que, al principi, van sacsejar-me profundament, fins i tot, ferir-me, han comportat, de fet, un salt qualitatiu en la

meva vida en tots els aspectes, una revolució en els meus automatismes i en les meves rutines. La novetat, d'entrada, incòmoda; és un hoste inesperat que voldríem foragitar de casa, però un cop s'instal·la i, si no vol marxar de cap manera, no queda altre remei que aprendre d'ella. La novetat ens posa a prova, activa qualitats com la ductilitat, la flexibilitat, la tolerància i també la disponibilitat.

Al llarg d'aquests anys, he après que acollir les novetats i hostatjar-les en el propi ésser és una manera de créixer en saviesa, mentre que excloure-les, per principi, és un signe de por, de pusil·lanimitat i de covardia.

Si em remunto a la meva etapa d'estudiant, m'adono que una de les decisions més transcendents de la meua vida, el discerniment de la pròpia vocació professional, hagués estat molt diferent si no hagués tingut la immensa sort de topar-me amb una persona. No comptava, quan estudiava batxillerat, de trobar-me amb un professor excepcional de filosofia, un mestre socràtic, apassionat per l'ensenyament i, a la vegada, discret i humil, que despertaria en mi aquesta vocació i alteraria profundament els plans que m'havia fixat. Ell no era conscient, mentre ens explicava el pensament d'Heràclit i de Plató, que en mi naixia aquesta poderosa passió per la filosofia.

La meua orientació inicial anava enfocada vers la química, però la trobada amb aquell ésser humà va representar, per a mi, l'obertura d'un nou horitzó, que va acabar essent decisiva a l'hora de triar els estudis universitaris. Mai no li estaré prou agraït. Aquella trobada va introduir un canvi de sentit en la meua vida acadèmica i, en darrer terme, una orientació radicalment nova en la meua existència, orientació que va sorprendre propis i estranys.

No comptava, tampoc, al cap de poc temps, trobar-me amb la dona de la meua vida. Es va esdevenir sense cercar-la, contra pronòstic. Jo no havia planificat enamorar-me. Ella tampoc. Aquella trobada va representar un xoc tan intens que tot el que ha vingut després, li ho dec, senzillament, a ella.

De vegades, m'agrada jugar a la biografia de ficció. Consisteix a imaginar què hagués estat de la meua vida si, en lloc d'anar a aquella escola, els meus pares m'haguessin matriculat en una altra. Tal vegada, ara estaria dins d'un laboratori amb bata blanca remenant tubs d'assaig i la filosofia seria per a mi un agre record de batxillerat, com en la majoria dels meus amics.

Les trobades són aparentment fortuïtes, però potser obeeixen un misteriós pla que els éssers humans som incapaços de comprendre i de destriar. Des d'una perspectiva merament racional, no podem comprendre la lògica de les novetats, l'enfilall que suposadament uneix, secretament, uns esdeveniments amb uns altres. Des d'una visió espiritual de la vida, en canvi, és legítim pensar que no estem tan sols com ens sembla i que aquesta fluïdesa de fets té una orientació final, un sentit. Søren Kierkegaard diu que l'existència solament es pot viure cap endavant, però només es pot comprendre cap endarrere.

També comprovo el mateix fet quan exploro l'origen d'algunes amistats que conservo com un tresor en la darrera estança de la meua ànima. El primer contacte amb el qui considero el meu millor amic, va ser fruit d'una trobada fortuïta, mentre pujava un port de muntanya amb bicicleta als Picos de Europa. Ni ell ni jo havíem anticipat que aquell dia d'agost ens trobaríem pedalant, però, sense saber-ho, vam començar a parlar i a sortir junts amb bicicleta. Allí es va iniciar una relació que, d'aleshores ençà, s'ha anat engruixint i elevat, però l'espurna que va fer possible aquell inici fou una trobada fortuïta. No esperava trobar-me ningú en aquella carretera, ni estava en els meus plans començar una relació d'amistat mentre pedalava cap amunt.

Tampoc no vaig trobar el filòsof que em captivaria fins a dedicar-li la meua tesi doctoral en filosofia després d'una deliberada anàlisi. Fou per atzar que vaig topat amb un llibre seu en una gran biblioteca. No el buscava, però rondant d'esma pels passadissos i remenant volums

de tota mena, em vaig aturar de cop i un llibre va cridar la meua atenció, *La malaltia mortal* (1849).

Era un llibre de Søren Kierkegaard. Ningú no m'havia parlat d'aquest llibre al llarg dels estudis universitaris. Amb prou feines havia sentit el nom d'aquest pensador danès. Me'l vaig emportar a casa i em va captivar, fins a tal punt, que vaig començar a dedicar-me intensament a l'estudi del seu pensament fins a viatjar a Copenhaguen per conèixer la seva llengua i el seu context. Aquella decisió fou determinant, perquè em va obrir les finestres a un nou món.

La trobada s'esdevé, molts cops, sense haver-la decidit. Hi ha trobades que cerquem deliberadament, que esperem amb ansietat i que fixem a peu d'agenda amb lletres ben grans, però n'hi ha que s'esdevenen sense esperar-ho i que alteren, significativament, el curs d'una vida. La receptivitat, però, és la condició bàsica de la trobada. Solament el qui és permeable a allò nou i diferent pot fer troballes i exposar-se a nous missatges, mentre que el qui es tanca de manera impermeable en el seu petit món, per por d'experimentar desequilibris i ensurts de tota mena, és aliè a tota possible trobada.

Aquest tancament és, al capdavant, un mecanisme primari de defensa enfront del caos, del desordre, del desconcert que propicia la nova presència. És una manifestació d'inseguretat, de por i la por, com se sap, és una de les passions més universals de la condició humana.

Per experiència, doncs, puc dir que les trobades imprevistes, ja sigui amb objectes, com un llibre, o amb persones, han estat els més fecunds per al meu desenvolupament i creixement personal.

Encara em ve a la memòria un altre episodi que corrobora el que tracto d'explicar. En aquella aula de primer curs d'universitat ens vam trobar un conjunt de joves sense haver-ho buscat. Tots volíem estudiar filosofia, sentíem el delit pel coneixement i per aprendre, però aquesta passió compartida es va convertir en el pretext de múltiples relacions que no cercàvem. Allí van néixer

amistats, enamoraments, històries plenes de sofriment, també gelosies i ressentiments de tot tipus.

Per un enfilall de raons desconegudes, dos éssers humans es troben en un mateix lloc i en un mateix temps, s'enamoren i comencen un camí junts. En cap dels dos hi havia la voluntat d'enamorar-se, però se senten cridats l'un cap a l'altre i això els obliga a modificar els seus plans, els seus objectius. Se senten units, misteriosament relligats, atrets per una misteriosa força que els transcendeix. Trien fer la vida junts, però no han escollit experimentar aquella força brutal que ve de dins i que els uneix invisiblement.¹

Som, doncs, vulnerables a l'atzar, però no tot el que ens passa és fruit de l'atzar. Som, a la vegada, éssers passius, però també actius. Ens passen experiències, però també cerquem que ens en passin algunes. La història que dibuixem al llarg dels anys és, també, fruit de les tries personals, de les decisions que prenem en el decurs de l'existència. Ens agradi o no, viure és prendre alternatives, separar opcions, és un itinerari que ens obliga a dir sí, però també a dir no, a renunciar a un munt de possibles camins que queden allí, com a possibilitats que mai no sabrem quin fruit haguessin donat, per molt que, amb la imaginació, construïm mons hipotètics. Una afirmació va acompanyada de centenars de negacions.

Aquest exercici de triar és dolorós, perquè voldríem, també, explorar simultàniament altres territoris, acaronar altres pells, conèixer altres professions, endinsar-nos en altres cultures i terres, però la tria és sempre excloent. De vegades, com deia, imagino amb els ulls clucs què hagués estat de la meva vida fins al dia d'avui, si hagués pres alternatives diferents a les que he pres. No ho podem pensar en sentit estricte, perquè cada alternativa obre la porta a noves experiències i a noves trobades.

1. He tractat aquesta qüestió a L'amor que ve de dins, Ara Llibres, Barcelona, 2011.

Aquestes experiències i trobades ens transformen, ens fan ser diferents de com érem. L'itinerari no és irrellevant en la configuració de la pròpia identitat; deixa solc en l'ànima, configura el caràcter, dóna fesomia a l'ànima de cadascú.

Dir sí és arriscat; dir no també; però viure és alternar responsablement l'afirmació i la negació i fer-se gran és descobrir, amb tristesa, que hi ha camins que mai no podran ser explorats. Dit en altres termes: és acceptar els límits. D'això en dic maduresa. Qui no està disposat a renunciar, no pot prendre decisions; no pot sortir de la cruïlla, es queda encallat en ella, mentre els altres circulen per la dreta i per l'esquerra.

En prendre una decisió, deixem un munt de camins per investigar. Amb la imaginació els podem recórrer, però només amb la fantasia, perquè la vida segueix el seu curs i les ocasions que no aprofitem, s'escapen per sempre més. No hi ha segones oportunitats. És dur acceptar-ho, però no tenim capacitat de dividir-nos, ni de multiplicar-nos a cada cruïlla per prendre tots els camins possibles. En prenem un i els altres queden allí com a teló de fons.

El verb que he triat, però, per encapçalar aquest llibre, és destriar i no és una casualitat. Destriar és un acte divers d'escollir. També és triar, però partint d'un conjunt heterogeni, d'un aiguabarreig d'elements que exigeix agudes intel·lectual i astúcia. Aquest verb representa millor el que fem durant la vida que no pas triar. Les opcions que hem de prendre en el decurs de l'existència no se'ns presenten d'una manera nítida o diàfana, com substàncies químicament aïllades les unes de les altres i exposades en pots de vidre.

Tot es presenta de manera confusa. En el magma de la vida hi ha el sublim i el mesquí i es presenten junts, mesclats. Separar el gra de la palla i quedar-se amb allò que és més valuós no és fàcil, sobretot quan hi ha una gran abundància d'elements que flueixen de manera incessant.

La vida és moviment, però també desconcert. La paradoxa és que mai no hi havia hagut, com en l'hora present, tanta abundància d'ofertaments, però, a la vegada, tan poc temps per prendre decisions. Aquesta desproporció entre temps i abundància és molt pròpia de la nostra època i genera tota mena de neguits i de patiments.

L'estudiant, per exemple, en acabar el segon curs de batxillerat, ha d'elegir uns estudis universitaris i ho ha de fer en poc temps. Disposa, però, d'una immensa oferta de graus i d'universitats, públiques i privades, a prop o lluny, però no sempre disposa de prou temps i elements de judici per destriar dins d'aquest maremàgnum allò que vertaderament omplirà les seves expectatives.

La mateixa situació viu l'estudiant universitari quan cerca informació sobre un tema en el món virtual. Es troba amb tantíssima informació que es veu cridat a destriar el gra de la palla, el contingut valuós del que no ho és, però, per a poder fer aquesta labor, li calen dos elements essencials: criteris i temps. Materialment li és impossible passejar-se per totes les pàgines web que informen d'aquell assumpte, per la qual cosa es veu obligat a jerarquitzar, a separar i a discriminar; però només ho podrà fer amb garanties, si té criteri, si sap distingir la font nítida, de la tèrbola, la presentació rigorosa, de la presentació esbiaixada o falsejada.

Viure és, doncs, destriar. Estem urgits a destriar. Essent encara un estudiant, m'agradava molt anar cada diumenge al matí al Mercat de Sant Antoni de Barcelona per comprar llibres de vell. M'aixecava d'hora i agafava el metro fins a l'esmentat mercat. Molt sovint hi anava sol, d'altres cops amb un bon amic. Recordo que, amb cent pessetes d'aleshores, em feia gairebé amb deu llibres cada diumenge. Era un plaer poder remenar i remenar entre tants llibrots per destriar-ne un i comprar-me'l.

Havia de regirar cel i terra per trobar una bona edició de Plató o de Nietzsche. A cada parada, em trobava amb una muntanya de llibres i havia de remenar fins aixecar

els de sota, molt sovint empolsinats i rebregats, per trobar alguna edició valuosa. Aleshores, sense esperar-ho, apareixia el volum que cercava. Era un goig extraordinari, que, com tot goig, venia precedit per l'esforç, la incertesa i la gràcia.

Moltes vegades, després de regirar-ho tot com un beneit, de tocar tota mena de llibres i de papers, em quedava amb les mans buides i brutes. Aquesta incertesa era, precisament, la que donava gràcia al diumenge, aquest no saber el que podria passar. Anar al mercat no era un procés mecànic, ni una fita garantida a priori, com el qui prem el botó d'una màquina de refrescos.

Calia aixecar-se d'hora per arribar d'hora, tot just acabades de posar les parades. Si arribaves un pèl tard, algú més hàbil podia haver passat abans i haver-se endut aquella edició, en alemany i en lletra gòtica, de La religió dins les fronteres de la raó (1793) d'Immanuel Kant que conservo com un tresor a la biblioteca de casa o bé aquella edició, en danès, de Temor i tremolor (1843) de Søren Kierkegaard que vaig comprar molt abans de poder llegir en aquesta llengua.

Destriar és un exercici extraordinàriament rellevant en la vida. Significa buscar, remenar, comparar i contrastar, per quedar-se, a la fi, allò que considerem més bell, més bo i més ver. Sempre hi ha, a l'aguait, la possibilitat d'equivocar-se, d'errar fatalment, però aquesta possibilitat és inherent a tota activitat humana.

Les persones que coneixem al llarg de la vida tampoc no se'ns apareixen d'una manera endreçada i seqüencial. Ara en ve una, però al mateix temps en ve una altra. Tampoc no es mostren amb total transparència. Sempre hi ha un grau d'opacitat, un vel d'ambigüitat que, com una cortina de ganxet, no deixa veure el que hi ha dins de la llar.

Entre allò que som i allò que representem hi ha una distància que solament amb el temps podem esbrinar i contrastar. Les persones vénen i se'n van, apareixen i desapareixen. De vegades, el qui parla més és el que diu menys coses. Altres cops, el qui té més presència, és el

més irrellevant. Destriar consisteix a no confiar en les aparences i anar a fons, a posar entre parèntesis la façana i davallar a les profunditats de cada ésser per poder fer-se una correcta idea de l'altre.

Destriar les paraules dels sentiments, els sentiments dels pensaments, les afirmacions dels anhels, les descripcions de les valoracions, és un exercici que comporta grans dificultats. Com més profund és un ésser humà, més difícil és comprendre la raó dels seus pensaments, l'arrel dels seus sentiments, l'oceà del seu cor.

El tercer sentit del mot destriar és, justament, pervenir a la coneixença d'alguna cosa difícil de penetrar, d'esbrinar. A l'hora, per exemple, de cercar els companys de viatge, del viatge més rellevant que és la pròpia vida, cal destriar bé. Les aparences enganyen i, de vegades, l'aparença més vistosa i lluent amaga una gran buidor. En alguna ocasió he escrit i m'hi reafirmo que el més essencial no és a on es va, sinó amb qui es fa el viatge.

Destriar és, al capdavant, una aposta per la profunditat, un acte de transcendència, perquè condueix a un territori nou, més enllà dels tòpics i dels estereotips. Destriar és com anar separant capes per arribar al fons, al nucli, al moll de l'os. Aquest exercici exigeix paciència i cura, perquè mentre es van obrint nous territoris, cal tenir cura de no perdre's i tornar enrere.

Al llarg de la vida, ens trobem immersos en un tot plural, en un vast Cafarnaüm en el qual hi ha de tot: persones, objectes, ofertes, tota mena d'hams publicitaris que intenten seduir-nos. Enmig del caos, però, hi ha persones bondadoses, abnegades i entregades; hi ha objectes bells que sovint estan colgats i que solament arribem a identificar, si destriem bé; hi ha llibres que superen la prova del temps i que han esdevingut clàssics del pensament; hi ha quadres que cal contemplar perquè contenen la bellesa en estat pur; hi ha paisatges que esperen ser vistos. Tot això està allí colgat, en el mateix sac, i cal molta paciència per destriar-ho i no passar de llarg.

Seria una llàstima haver viscut, però haver-se perdut, com un nen, en aquest gran mercat, sense haver fruit de cap objecte bell, de cap text veritable, de cap meravella de la terra. Seria lamentable haver jutjat els altres per la seva aparença; haver pres les decisions més rellevants de la pròpia vida per simple mimetisme social.

No tenim el do de la reversibilitat. Mai no tornem a la cruïlla que deixem enrere. Queda allí, per sempre més. Mentre ens allunyem, una pila de camins es difuminen en l'horitzó, camins que mai més no tornem a trepitjar. Altres els prendran, però tampoc no sabrem com els haurà anat. Podem aprendre dels errors i ser prudents a l'hora d'afrontar noves cruïlles, però no podem fer marxa enrere per tornar a viure el que s'ha viscut.

Destriar bé és, doncs, essencial per gaudir, a fons, de la vida. Hem d'entrenar els menuts a destriar bé, perquè només així perdran la por a ser els protagonistes de les seves vides i toleraran l'angoixa inherent a tota decisió. Fer bones eleccions, saber destriar bé és un signe d'intel·ligència; una manera d'estimular-la i d'activar-la.

Vull cloure aquesta introducció amb les mateixes paraules que empra la filòsofa húngara Agnes Heller en començar la Sociologia de la vida quotidiana: "Per comprendre el llibre no cal comptar amb cap saber especialitzat. Ha estat escrit per a tots els homes que poden i volen pensar, que no temen plantejar-se sempre de nou les preguntes infantils: Per què és això així? Podria ser d'una altra manera?"²

2. A. HELLER, Sociología de la vida cotidiana, Península, Barcelona, 1994, p. 8.